

Möten för lärande

Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan

(*Barnen i Hindås BK*)

EVA JOHANSSON

MÖTEN FÖR LÄRANDE BYGGER PÅ EN UNDERSÖKNING OM DEN PEDAGOGISKA VERKSAMHETEN FÖR DE YNGSTA BARNEN I FÖRSKOLAN. Syftet var att, mot bakgrund av vissa aspekter av förskolans läroplan, ge en bild av det pedagogiska arbetet med de yngre barnen genom att studera pedagogers förhållningssätt, verksamhetens innehåll och organisation, samt följa barnens erfarenheter.

Aktuella frågor som debatterades var följande:

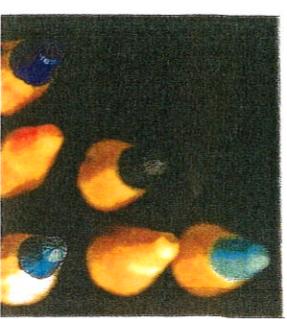
- Hur bedriver pedagoger sin verksamhet i vardagen? Vilka mål är viktiga för de vuxna och hur försöker man förverkliga dessa?
- Vilken atmosfär präglar barngrupperna?
- Vilken syn på barn, på barns lärande och på kunskap gestaltar pedagoger i förhållningssätt och interaktioner?
- Hur arbetar man i omsorgssituationer? Vilka kommunikativa samspel sker och på vad sätt är etiska frågor ett innehåll i verksamheten?

Det framgår att arbetet med de yngsta barnen är komplext och ställer stora krav på pedagogers skicklighet. En rik flora av perspektiv och dilemman framträder i spänningsstället mellan det pedagogiska uppdraget, verksamhetens villkor och de processer och möten mellan barn och vuxna som utgör verksamheten. Yttre villkor, som barngruppernas storlek och personalitet, samt pedagogers syn på barnet som person, deras lärande och kunskapsyn liksom de vuxnas gemensamma mål är alla ömsesidigt påverkande aspekter av stor betydelse för verksamheten i förskolan. Dessutom är omsorgssituationer, etiska och kommunikativa samspel samt atmosfären i grupperna känsliga kvalitetsaspekter där såväl pedagogers strategier som villkoren för verksamheten ställs på prov.

Centralt för arbetet med små barns lärande är strategier som bygger på intersubjektivitet, där pedagoger skapar möten mellan livsvärldar oavsett om det sker mellan vuxna och barn eller barn emellan. Då möten sker, finns också möjligheter för lärande.

Boken ger ett kunskapsstillskott om verksamheten för de yngsta barnen, som kan utspira till diskussioner omkring pedagogisk verksamhet för små barn, men pekar också ut en riktning för kommuners ansvar och planering av verksamheten, för kunskapsutveckling hos pedagoger och för fortsatt forskning. Självfallet kan boken läsas i sin helhet, men varje kapitel kan också läsas var för sig och på så sätt vara ett underlag för reflektion kring olika teman i förskolans verksamhet. De rika och detaljerade exemplen från verksamhetens vardag kan problematiseras utifrån läsarens olika utgångspunkter och intressen, men också utifrån läroplanens text.

EVA JOHANSSON är fil dr och lektor vid enheten för barn och ungdomsvetenskap, Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet. Hon forskar om barns lärande, etiska frågor och pedagogisk verksamhet i förskola och skola, och har lång yrkeserfarenhet från arbete inom barnomsorg.

Barnsyn

En viktig fråga i verksamheten för de yngsta barnen är pedagogers föreställningar om *barnet som person*. Hur barn definieras har betydelse för den omsorg och det bemötande som de får, skriver utvecklingspsykologen och forskaren Karsten Hundeide (2001). Ytterst handlar synsätt på barn om *människosyn* och *respekt*. Läroplanstexten understryker arbetslagets ansvar för att barn upplever sitt eget värde (Utbildningsdepartementet, 1998).

I detta kapitel beskrivs och tolkas pedagogernas arbets sätt i termer av barnsyn. Med barnsyn menas hur vuxna *uppfattar, bemöter och förhåller sig* till barnen som personer. Låt oss först kort beröra vad det kan innebära att se ett barn som en person. Utrycket ”att se ett barn som en person” bygger på ett antagande att ett barn är en medmänniska i motsättning till en främling, skriver Hundeide (2001). Utgångspunkten är att den andre har samma behov som jag själv av att kunna handla utifrån egna initiativ och avsikter, att bli förstörd och tolkad och kärleksfullt bemött.

De frågor som varit föremål för analysen rör den syn på barnet som person som pedagogerna uttrycker i samspel med barnen och i sina beskrivningar av sitt arbete. Särskilt intressé riktas mot vuxnas strävan att förstå och möta barn på barns premisser. De synsätt som då framkommit har att göra med om pedagoger betraktar barnet som en medmänniska, en *meningsskapande* person med intentioner, behov, intressen och önskingar som det gäller att respektera, alternativt om man anser att *vuxna vet* och avgör vad som är bäst för barnet och att barnets avsikter är *irrationella* och inte riktigt att räkna med.

Pedagogernas barnsyn beskrivs i följande teman:

BARN ÄR MEDMÄNNISKOR:	VUXNA VET BÄTTRE:	BARN ÄR IRRATIONELLA:
<ul style="list-style-type: none">• Utgå från barns erfarenheter• Ge barn kontroll	<ul style="list-style-type: none">• Barns rätt att välja – utifrån vuxnas struktur• Barns bästa – ur vuxnas perspektiv	<ul style="list-style-type: none">• Begränsa barn

Barn är medmänniskor

Under temat *Barn är medmänniskor* tar vuxnas barnsyn sin utgångspunkt i barnet. Här riktar sig pedagogerna till barnet som en medmänniska, person med intentioner, behov, önskingar och förmågor som det gäller att försöka förstå och ta hänsyn till. Man strävar efter att möta barnet på dess egna villkor, försöker få en insikt i barns upplevelser, behov och individualitet. Utgångspunkten är barns *erfarenheter* och *känsla av kontroll*. De vuxna har en ambition att ge barn översikt och kontroll över sin tillvaro.

Utgå från barns erfarenheter

Synen på barnet som en meningsskapande person att ta hänsyn till medför att verksamheten anpassas till barns intentioner, behov, erfarenheter och intressen. Exempelvis kan barn som inte orkar äta vid lunchen få göra det senare. Om barn har speciella behov eller önskemål vid vilan försöker pedagogerna tillgodose dessa. Göran (3) sover inte tillsammans med de andra barnen i vilrummet. I stället ligger han på soffan i "mellanrummet". En vuxen berättar om hur det gick till:

En gång när Göran skulle vara kvar länge så ville han inte vila alls. Han ville gå hem. Då fick han lägga sig på soffan, hos oss vuxna. Sedan den gången har han vilar där.

Vid vårt andra besök under senkvällen hade Göran bestämt sig för att vila hos de andra barnen.

Pedagoger kan sträva efter att förstå och utgå ifrån barnens perspektiv. De har en ambition att förstå hur barn kan uppleva olika saker, försöka se omvärlden så som barnen ser den. Att det ibland krävs att barnen är tydliga och inte ger sig för att vuxna skall uppträcka deras intentioner och upplevelser visar Boris i följande situation:

Då man skall gå ut har en pedagog hjälpt Boris (2;10) på med regnkläderna. Han har en färgglad regnrock på sig. När han är klar går han efter pedagogen som är upptagen med att hjälpa andra barn. "Ea, Ea, Ea", säger han riskt med rynkad panna och vråde i blicken. Den vuxna går fram och tillbaka och hämtar saker och Boris följer efter: "Ea, ea!", fortsätter han. Hon stannar upp, iaktar honom, stryker över regnrocken och säger sedan: "Har du en sån fin idag? Va bra!", med glad rost. Boris nickar och ler nöjt och går.

Då pedagogen ser Boris och bekräftar vad han vill visa för henne, förändras hans förhållningssätt. Hans ansikte lyser upp och han blir nöjd och gör sedan andra saker. Pedagoger upptäcker och bejakar det som är viktigt för barnet – hans nya regnrock.

Ett annat sätt att visa respekt för barnens avsikter och upplevelser är att medge att man har gjort fel:

Pedagogen ber Josef (2;4) att lägga bort sin gitar på hyllan i hallen. Han går iväg. "Yllan (hyllan)", säger han. Efter en stund hörs Josefs klaga i hallen. "Yllan, yllan", säger han med besvikelse i röst. En annan pedagog, uppmärksammar honom. E-n ropar ut i hallen: "Jag skall hjälpa dig!" Men hon blir sedan upptagen av annat. Efter en stund går hon ut i hallen till Josef. "Ursäkta mig Josef", säger den vuxna, "nu kommer jag och hjälper dig".

Pedagogen visar för Josef att hon "försunnat" att komma till honom så som hon hade lovat. Hon tillmäter hans upplevelse betydelse. Hon ber honom om ursäkt.

RESPEKTERA BARN S VILJA

Pedagoger visar förståelse och respekt för barns vilja. Man efterfrågar vad barnen vill. Det kan leda till att de vuxna följer barnens önskan, alternativt att de bekräftar barnens vilja.

utan att följa den. I följande situation vill inte Göran prata om vilan, vilket den vuxna respekterar.

Vid utrustelsen frågar pedagogen Göran (3:0) om han skall vila idag.

Göran svarar inre: "Vill du inte prata om det?", frågar den vuxna.

"Nej", säger Göran. Den vuxna lämnar ämnet.

Kompromisser med barn är vanliga. Då resonerar de vuxna med barnen och agerar sällan mot barnens vilja. I stället lyssnar de, samtalar och försöker uppnå överenskommelser med barnen:

Vid frukosten leker Sture (2:9) i dockvrån som finns i samma rum som köket där barnen äter. Sture lagar mat, men vill inte komma och äta frukost. Den vuxna som dukar och har bjudit in de andra barnen till frukostbordet, försöker övertala honom att komma. Sture verkar inte alls intresserad: "Ja e inte hungrig", säger han bestämt. Pedagogan går fram till honom. Hon böjer sig ned, iaktar honom och säger uppmuntrande: "Du har ju lagat jättefin mat. Den kan ju stå och svalna medan du siter vid frukostbordet." Hon småpratar vänligt med honom om det han har gjort. "Vad fint du har dukat", säger hon. Så lyfter hon honom och sätter honom vid bordet.

I denna situation bekräftar pedagogen barnet, tar hans perspektiv, berömmar och ger förslag som utgår från hans villkor och får honom att sätta sig och äta.

I en av grupperna ville pedagogerna att barnen skulle välja den vuxna som de ville ha som sin kontaktperson vid inskolningen. Det gick till så att den person som barnet sökte sig till blev den som tog hand om inskolningen. Pedagogerna var mycket stolta över detta arrangemang som de ansåg fungerade mycket bra. De vuxna menade att barn kan fungera olika bra med olika vuxna. Barnen skulle därför få chans att välja "sin" vuxna.

BARN SKALL FÅ VARA DEN DE ÄR

Vissa pedagoger värderar barnens individualitet högt. De strävar efter att förstå varje barns *specifika* perspektiv. I detta förhållningssätt synliggörs dilemmat mellan det individuella och

det gemensamma och blir till ett problem för de vuxna.

Pedagoger står mitt emellan sin starka känsla för barnet som individ och den hänsyn till alla barn och vuxna som grupp-samvaron och verksamhetens villkor kräver. En pedagog berättar vad det innebär för hennes arbetslag, att barnen skall få vara den de är:

Jag tänker ibland så här, att man tänker väldigt kollektivt när man tänker barn här i gruppen. Alla ska ut, alla vill inte gå ut, men alla måste ut. ... Man kanske hellre vill vara inne och leka. Vad skönt det skulle vara om de fick göra det. Det kan jag rycka är ett verkligt dilemma ibland. ... För jag menar vi är ju olika, alla vill inte gå ut just då, men alla måste. Alla vill inte var i samlingen just då, men man måste. ...

... vi upplever det som en konflikt att vi inte kan följa barnen mer än vad vi kan göra. För det tycker vi, ... att man ska få utvecklas precis som den man är...

Pedagogan ger i ovanstående resonemang uttryck för en konflikt – de vuxna kan inte ta hänsyn till individen i den utsträckning de skulle vilja. Dessa tankar avspeglades dock inte i vuxnas attityder till barnen. I stället visar de en stark strävan efter att ta hänsyn till barnen som individer:

Då barnen skall gå ut har pedagogan hjälpt Linus (3:1) på med kläderna. Han står i hallen med ytterkläderna på. Men plötsligt klagar han och hörljar liksom att ta av sig igen. "Ja vill inte gå ut", säger han bestämt. Den vuxna iaktar Linus, sätter sig på huk framför honom och frågar: "Vad är det Linus?" Linus gnäller igen: "Vill inte gå ut." Han tittar i golvet och slänger mössan. Pedagogan hjälper honom att ta av sig de sista plaggen och frågar igen med vänlig röst: "Men hur är det? Mär du inte bra Linus?" "Vill inte gå ut", fortsätter Linus. Den vuxna tar honom i handen och går ut i tvätt rummet, småpratar: "Får jag känna? Är du varm? Du kanske har feber?" Hon letar efter en febertermometer, men hittar ingen. Hon ropar på snabbtelefonen efter febertermometern. Pedagogan fortsätter att prata med Linus som nu är lugnare. En pedagog kommer med termometern och hon tar febern på honom. Han har ingen feber. Den vuxna fortsätter att prata. Nu har Linus ändrat sig och vill gå ut igen. Pedagogan får nu klä på honom. Han går ut och verkar nöjd.

Pedagogan tvekar inte att ta Linus reaktion på allvar. Trots att de andra barnen har gått ut och att hon också behövs där ute, tar hon sig tid att följa upp hur det är fatt med Linus. Hon ifrågasätter inte alls att han inte vill ut, utan försöker ta reda

på vartor. En förklaring kan vara att han är sjuk. Troligt är att pojken på grund av den respekt och den omsorg han blir bemött med, också strax efter får lust att gå ut. I intervjun berättar pedagogen:

Först trodde jag att han var sjuk ... Intervjuaren: Men du tog det ändå på allvar?
Ja absolut. Och det är viktigt. Det är absolut det viktigaste som finns tycker jag, att man har respekt för barnen och tar dem på allvar. Jag kunde ju lika gärna tryckt på honom kläderna igen ... Det är också ett sätt att visa att man får vara den man är.

För pedagogen är det helt främmande att inte ta pojkens uttryck på allvar. Det är viktigt att barnen får vara den de är, och då gäller det för vuxna att inte försöka ändra på det, utan att förstå orsakerna till barnens reaktioner.

Ge barn kontroll

De vuxna försöker få barn att uppleva att de är delaktiga i beslut om sig själva. Pedagogerna kan fråga om barnen vill ha hjälp, be dem att försöka själva med exempelvis strumporna eller overallen, men strävar efter att stödja barnen på *barnets* villkor. Barnens självständighet uppmuntras samtidigt.

Dick (3:1) har satt på sig sandalerna fel. Den vuxna pekar på hans fötter och frågar hur det känns att ha skorna så. Hon visar hur andra barn har skorna på fötterna. Men pojken tycker att det känns bra och håller fast vid att skorna skall vara så som han har tagit på sig dem. Han springer ut och leker.

Lite senare frågar pedagogen Dick hur det känns med skorna. Dick är nöjd och rör sig obehindrat. Pedagogen berättar om sina avsikter:

Barnen måste ju får känna själv. I stället för att jag säger att han har skorna fel och att vi skall ha en konflikt om det, kommer han ju själv så småningom att upptäcka hur skorna skall vara. Det gäller att fråga sig: "Vad har det egentligen för betydelse om han har skorna fel så länge det inte är något problem för honom?" Skulle det bli obehävt, kan jag ju hjälpa honom att undersöka saken mer.

De vuxna visar att de räknar med att barnen kan förstå och kan klara av saker. Barnen ges reella möjligheter till val och att själva kontrollera sin vardag. Vuxna kan också undvika att besluta för barnen. I stället resonerar man med dem och ger förslag, men överläter till barnet att bestämma. På så sätt ges barn möjlighet till kontroll över vad som sker. I nästa situation framkommer liknande förhållningssätt. Barnet ges möjlighet att själv besluta om sin person:

En morgon när man äter frukost kommer Oskar (3:2) med sin pappa. Oskar går in i lekrummet och sätter igång att leka. Efter en stund går pedagoggen in till honom och frågar: "Är du inte hungrig?" Hon är kvar en stund hos Oskar som fortsätter att leka och inte vill komma. Den vuxna går sedan tillbaka till barnen vid bordet. Oskar fortsätter sin lek. Så efter en stund avslutar han leken, kommer fram till bordet, kliver upp och sätter sig på sin stol intill pedagoggen. "Roligt att se dig", säger hon vänligt. Oskar äter nu frukost.

Oskar tillåts att själv ta beslut om när han skall komma till frukosten. Pedagoggen utgår ifrån pojkens egen upplevelse. Han ges möjlighet att känna efter om han är hungrig och får möjlighet att själv ha kontroll över situationen.

Vuxna vet bättre

Utmärkande för de förhållningssätt som beskrivs inom temat *Vuxna vet bättre* är att pedagogerna i första hand utgår ifrån sitt eget synsätt på vad som är bra för barnet. Om barnets behov är basen för den vuxna är det främst utifrån ett *övernåttan-perspektiv*. Pedagogerna tycks se *sina* mål som de bästa för barnet. Ibland agerar vuxna med referens till barns förståelse, men oftare är det vuxnas idéer om vad som är rätt som går före barnets förståelse och upplevelse av situationen. Man agerar "över huvudet" på barnen. Detta förhållningssätt uttrycks i följande delteman: *Barns rätt att välja – utifrån vuxnas struktur* respektive *Barns bästa – ur vuxnas perspektiv*.

Barns rätt att välja – utifrån vuxnas struktur

Ibland konfronteras barns och vuxnas önskingar. Pedagogerna försöker ge barnen en känsla av kontroll, men ändå genomföra sina avsikter. Man agerar mot barnens vilja, men försöker då genomföra sina föresatser utan att barnen "märker" det. Exempelvis kan ett barn ha en bestämmd uppfattning om vad det ska ha på sig. Pedagogerna accepterar barnets vilja och tar sedan omärkligt av eller på plagget då barnet tycks ha glömt bort sin önskan. Barn kan ges rätt att uttrycka sin vilja utan att pedagoger följer denna. Vuxna kan också acceptera att barnet säger nej, och sedan ägna sig åt något annat och på så sätt vänta in att barnet självt skall vilja genomföra det som vuxna avser. Formuleringen, "Jag vet att du inte tycker om detta", är exempel på att barnens vilja kan beaktas, men behöver inte alltid följas för det.

Ibland kan man tala om ett skenbart val – barnen ges möjlighet att välja, men främst inom ramarna för de val som vuxna ger dem. Exempelvis kan vuxna fråga barnen: "Vill du ha röd färg?", samtidigt som man håller upp röd färg till barnet. Det val som då erbjuds är knappast att säga "ja" eller "nej" till den vuxnas förslag, än mindre att ta ställning till olika alternativ. Barnen har små möjligheter att överblicka eller ha kontroll över vad som sker, trots att vuxna delvis erbjuder det.

Barns bästa – ur vuxnas perspektiv

Vuxna utgår ifrån att barn för sin egen skull behöver vara med om, öva eller lära sig vissa saker, även om barnen visar att de inte alls har samma inställning som de vuxna. Barnen skall för sin egen skull lära sig att äta upp, tåla morgångångar och följa regler. Detta menar de vuxna, är för barnens eget bästa. Uttryck som att "Barn måste lära sig tåla morgångångar" och "Man skall bara behöva säga till en gång", illustrerar ett sådant perspektiv. Underförstått finns en förväntan att barn för sin egen skull behöver lära sig att acceptera och följa de regler eller uppgifter som vuxna ger dem. Dilemmat som peda-

goger har att hantera är att barn inte alltid kan förstå sitt eget bästa, men att det är vuxnas uppgift att se till att barn underordnar sig vissa beslut. Det är då förförande lärt att i namn av barns bästa utöva makt – tvinga barn att anpassa sig.

En pedagog berättar om hur hon ser på deras regler vid måltiden. Reglerna går ut på att barnen tvingas att äta upp sin mat då vuxna upplever att barnen protesterar mot maten bara för protestens skull, eller för att de hellre vill ha glass. Den vuxna berättar:

Jag tyckte själv inte om det från början, jag tyckte synd om barnen. Men nu förstår jag att det är för deras eget bästa. De måste ju lära sig att man inte bara kan äta det man vill eller bara det som är gott.

Även om de vuxna inser att barn företrar viss mat och ogillar annan, är det väsentliga att barnen lär sig att de inte kan göra som de vill. Barnen förväntas äta den mat de inte tycker om. Samtidigt uttrycker pedagoger sin omedelbara känsla, då hon i början tyckte synd om barnen, men hon menar nu att hon har vunnit en insikt. Hon förstår att de vuxna agerar med utgångspunkt från barnets bästa. Ytterst kan vi förstå detta som en fråga om makt, ett sätt att undertrycka barns vilja. Vems behov handlar situationen egentligen om? I termer av lärande kan vi fråga oss vilken syn på mat som förmedlas i sammanhanget? Vilka egna erfarenheter av att känna hunger respektive mättnad blir möjliga för barn?

ÖVER HUVUDET PÅ BARN

I vissa sammanhang är det inte meningen att barn skall uppfatta det som vuxna säger. Det kan då röra sig om samtal om barnen, trots att barnen är närvarande. En del pedagoger kan då prata om barnen i underförstådda termer. Ibland används en ironisk ton.

Då den vuxna frågar Nisse (2:10) vad han vill ha på smörgåsen svarar Nisse: "Ja." "Ja, det var ju lätt att förstå", svarar pedagoger i ett menande tonfall. Lite senare under frukosten säger Tony (1:11) på kavartuben. En vuxen tar tuben ifrån honom och säger bestämt: "Man skall inte ha

den i munnen." När den andra pedagogen kommer från köket berättar hon för honom om vad som hänt. "Very nice", säger hon ironiskt och rykar pannan. "Dom får dubbelt så långa armar som dom har", säger hennes kollega bekräftande.

I den vuxnas uttryck "very nice" finns en betydelse som barnen inte kan förstå. Däremot är det möjligt för dem att uppfatta att hon berättar om Tony och kanske på tonfallet tolka den vuxnas negativa klang. Möjligen kan barnen också få en känsla av att kamraternas agerande och uttryck inte värderas positivt. De vuxna antyder ett synsätt på barn som "oregerliga" snarare än nyfikna och undersökande. Här följer ett annat exempel på ironi:

Pedagogen byter blöja på Svante (1:4). Hon berättar för honom att Nisse sitter på portan. Då Svante sätter sig upp säger han ivrigt: "Nisse, se Nisse." "Ja, det är bra att du ser honom annars vore det dåligt med nissen", kommenterar pedagogen.

I stället för att samtala med Svante om det han vill berätta, svarar pedagogen på ett sätt som Svante knappast kan förstå. Hon avbryter därmed hans försök till samtal. Pedagogens ger uttryck för en barnssyn där barns initiativ inte tillmäts någon betydelse.

Barn är irrationella

Ibland tycks vuxna uppleva barns strävanden som irrationella, planlösa och utan intentioner eller förmåga att erfara och skapa mening. Pedagogerna tenderar i dessa sammanhang att tolka barnets strävanden i negativa termer. Barn gör något som de inte har tillåtelsetill och agerar då utan några avsikter alls eller möjligen för att utmana vuxna. Följden blir att de vuxna arbetar med att hindra och *begränsa* barns agerande.

Begränsa barn

Detta tema utmärks av en barnsyn där pedagoger varken försöker förstå barnens strävanden eller tycks anse det viktigt att uppmuntra dessa. Det som förefaller viktigt är istället att *begränsa* barnets agerande, eftersom barnet gör något som ur den vuxnas perspektiv inte tycks ha någon annan mening än att överskrida gränser för det tillåtna.

Då några av de yngre villar är Mimmi (1:10) och Anad (2:10) vakna. Vid datorn sitter Eskil (4:0). En pedagog finns i rummet. Mimmi leker med en stor boll. Anad vill ha den och försöker ta den ifrån henne. Den vuxna hejdar honom. Anad skriker högt och tiskt. Mimmi släpper taget om bollen. Nu tar Mimmi en stol från bordet och drar iväg med den till datorn. Pedagogens tar tillbaka stolen. Mimmi böjer gråta. "Glada barn vi har här", säger pedagogens lite ursäktande. Hon försöker nu få Mimmi att leka med lera, men Mimmi är inte intresserad. Tanara (3) flyttar en stol runt bordet. Hon blir tillrättavisad av den vuxna. "Varför skall du flytta den stolen", säger pedagogens med ett irriterat tonfall. Mimmi försöker nu flytta "sin" stol på nytt, men den vuxna tar den ifrån henne. Nu gråter Mimmi högt och stampar tiskt i golvet. Pedagogens reser sig och går fram till diskbänken och hämtar vatten. Mimmi tar åter stolen och kör iväg den över golvet fram till Eskil som sitter vid datorn. Mimmi ställer sin stol intill hans och låtsas trycka på knappar på datorn.

Pedagogens sätter sig nu vid bordet, där tre av de äldre flickorna spelar spel. En vuxen som sitter vid ett annat bord, är uppragen av att skriva något. Efter en stund har Mimmi har lekt lite drar hon stolen runt i rummet och sedan tillbaka till datorn igen. Ingen av de vuxna kommenterar nu Mimmis agerande.

I denna situation där Mimmi har för avsikt att sätta sig och leka intill sin äldre kamrat vid datorn, tycks den vuxna främst fokusera att Mimmi gör något som hon inte får och som saknar mening. Flickan flyttar stolen från det bord där stolen skall vara. Den vuxna gör inga försök att ta reda på flickans avsikter. Möjligen är hennes föreställning att flickan inte har några avsikter utan agerar planlöst. Pedagogens utgångspunkt förefaller vara att Mimmi gör tel, oavsett vad som är hennes intresse. Stolen får inte flyttas från sin plats vid bordet. Men den vuxna ger upp inför Mimmis ihärdiga försök och tycks sedan inte se hennes agerande. Hur skall vi förstå detta? Ger den vuxna upp sina avsikter för att hon inte vill ha en stor konflikt, att hon inte vill ta strid med flickan? Kan hon ha

kommit till insikt om att Mimmis avsikter var att leka med en kamrat vid datorn och inte att överträda regler och att den vuxnas eget agerande inte var så bra? Oavsett orsakerna till pedagogens agerande, visar hon inga tecken på att hon själv begick ett misstag eller har förstått Mimmis avsikt. I stället ignoreras Mimmis. En relevant fråga är vad barn kan lära i denna situation.

SAMMANFATTNING – RESPEKT FÖR BARN

För att sammanfatta – majoriteten av pedagogerna visar *stor respekt* för barnen som meningsskapande personer. En stor del av de vuxna drivs av en strävan efter att förstå barns intentioner. Många gånger bekräftar de vuxna barnens avsikter, önskingar och behov, verbalt såväl som emotionellt. Ofta sker förhandlingar med barnen. Vi kan känna igen psykologer Dion Sommers begrepp "förhandlingsbarner", som refererar till att vuxna i västerländsk kultur, kanske främst i de nordiska länderna, ofta möter barn genom att resonera och förhandla med dem (Sommer, 1997). Att svensk förskola karaktäriseras av respekt för barn framkommer också i OECD:s rapport (Utbildningsdepartementet, 1999). Där framhålls respekt som specifikt för den svenska förskolan i en rad avseenden. Tillit till barn och barns förmåga är aspekter som särskilt lyfts fram (a.a.).

Barnen i denna undersökning bemöts ofta vänligt. De tilltalas på ett sätt som uttrycker att barn är personer att räkna med. Däremot är det inte självklart att pedagogerna alltid förstår eller följer barnens intentioner. Man kan mycket väl känna till barnens avsikter, men ändå undgå att följa dem genom att ignorera barnens uttryck eller avleda barnens intresse. Respekten för barnen har olika dignitet. För några arbetslag tycks respekt vara den viktigaste frågan i arbetet. De drivs av en stark strävan att förstå och stödja barnen som meningsskapande personer. Vid tillfällena då man gör avsteg från barnens avsikter sker det med utgångspunkt från ett ovillkorligt krav att resonera och förhandla med barnen. Det framkommer

också att vuxna strävar efter att agera efter barns bästa, men utgår då från ett ovanifrån – perspektiv. Man tar för givet att barn skall följa vuxnas beslut. I dessa sammanhang är det mindre viktigt att förstå eller följa (respektera) barnets upplevelser och önskingar. I avsikt att göra det goda för barnet agerar vuxna ibland utan känsla för barnets intentioner och upplevelser. I den vuxnas perspektiv tycks det inte heller självklart att barnet då skulle kunna uppleva sig kränkt. I stället tycks vuxnas ambition vara att i ett långsiktigt perspektiv göra det goda för barnet. Målet ligger bortom den aktuella situationen och utanför barnets kompetensområde. Det finns också arbetslag eller enskilda pedagoger som inte visar känslighet för barn, som tycks uppleva barnen som irrationella och problematiska. Detta förhållningssätt blir tydligast i situationer som har en stark normativ laddning för pedagoger, exempelvis mätider, men också då vuxna upplever press eller brist på kontroll.

Vi kan konstatera att barnsyn har att göra med pedagogernas människosyn. Det handlar om de vuxnas inställning till barnet som en person med förmågor, avsikter, behov och önskingar och i den mån man anser sig behöva ta hänsyn till dessa. Barnsyn kan också beskrivas som förståelser av barn vilka i sociologin har polariserats i två synsätt: – å ena sidan betraktas barn som mer ofullkomliga än vuxna, som "human becoming" – å andra sidan förstås barn som "human beings", medmänniskor med intentioner och förmåga till mening även om barn inte har vuxnas begreppsapparat, eller samma kroppsliga och verbala förmåga (Corsaro, 1987; James och Prout, 1990; Merleau-Ponty, 1962).

Barnkonventionen lyfter fram barn som sårbara och som personer med rättigheter. Exempelvis framhålls barns rätt att bli lyssnade på och att göra sina röster hörda men också barns rätt till beskydd (Bartley, 1998). Denna dubbelhet visar på problematiken för pedagoger, där det gäller att möta barn som medmänniskor och som sårbara och berörande av vuxna, utan att den ena dimensionen utesluter den andra. Jag skall återkomma till detta resonemang.

Barnsyn har för pedagogerna i denna undersökning att göra med de mål som är betydelsefulla för vuxna, såväl i som bortom den aktiva situationen. Vuxnas upplevelse av kontroll och situationens laddning är då centrala. Ideologi, situationernas karaktäristik och verksamhetens villkor visar sig vara viktiga aspekter för den barnsyn som kommer till uttryck. Pedagoger som drivs av en starkt förankrad idé om respekt för barnet som en meningsskapande person tycks ofta klara att bibehålla detta förhållningssätt, även i sammanhang av stress. Om än vi kan tänka oss att det inte sker i alla sammanhang, förefaller de vuxnas strategier då "sitta i kroppen". Respekten för barnet blir ett självklart förhållningssätt.

Frågor till stöd för analys:

- Vilken syn på barnen som personer, är viktig för vår ~~arbetslag~~ ¹¹ ~~arbetslag~~ ¹¹ förhållningssätt till barnen och i hur vi lägger upp verksamheten?
- Hur ser vi på och bemöter enskilda barn? Hur talar vi med och om barnen? Hur ser vi på och tar hänsyn till barnens förmåga att erfara och uttrycka mening? På vad sätt räknar vi med och anpassar verksamheten till barnens olika intressen, behov, erfarenheter och intressen?
- Hur påverkar vuxnas upplevelse av (brist på) kontroll vårt förhållningssätt? Finns det sammanhang då barnen "körs över" och inte respekteras? Vilka rättigheter ges barnen och hur utövar vuxna makt i förhållande till barnen?

